

TEHNOLOGII DE CONSERVARE ȘI RESTAURARE A PATRIMONIULUI CULTURAL

Grigore VASCAN

grigore.vascan@emc.utm.md

Maria-Liliana MARIAN

marialiliana.marian@emi.utm.md

***Summary:** Cultural heritage is a legacy that should deserve. What unites all these artifacts and manifestations related to the field of cultural heritage is the concept of cultural significance. This concept is defined as aesthetic, historical, scientific or social value, for past, present or future generations. The cultural significance of an object, site or element of intangible heritage results from the conglomeration of values attributed to it. These values include both those established by experts (historians, art historians, archaeologists, architects, etc.) and the social or economic values brought into discussion more recently by the new actors / intervenors.*

***Cuvinte cheie:** patrimoniu cultural, tehnologii de conservare, protecție, reabilitare, reconstrucție, restaurare.*

Introducere. Conceptul de patrimoniu cultural

Patrimoniul cultural poate fi definit ca întregul conglomerat de semne materiale - fie artistice, fie simbolice - preluate din trecut de către fiecare cultură și ca urmare de întreaga umanitate.

Ca parte constituantă a afirmării și îmbogățirii identităților culturale, patrimoniul cultural conferă fiecărui loc trăsăturile care îl fac recunoscut și este depozitarul experienței umane.

O primă diferențiere majoră este cea a domeniilor patrimoniului *tangibil* și *intangibil*.

Patrimoniul tangibil este cel care a constituit în mod tradițional dintotdeauna obiectul studiului și protecției. El cuprinde pe de-o parte patrimoniul imobil cu patrimoniul construit (clădiri, ansambluri, monumente, inscripții), siturile (istorice, arheologice, etnologice) și peisajul cultural și, pe de altă parte, patrimoniul mobil cuprinzând:

artefacte (picturi, sculpturi, obiecte) și media (media audio vizuală, cărți, manuscrise, partituri).

Patrimoniul intangibil, intrat mult mai recent în cadrul preocupărilor instituțiilor de protecție a patrimoniului, cuprinde formele de manifestare ale exprimării artistice (muzică, dans, teatru), folclorul, tradițiile orale și narațiunile, limbile și în general tot ce ține de culturile vii: moduri de viață și culturi tradiționale.

Pe scurt, patrimoniul cultural este alcătuit din patrimoniu tangibil, adică material (bunuri culturale mobile, bunuri culturale imobile - monumente, ansambluri, situri și peisaje culturale) și patrimoniu intangibil (credeințe, obiceiuri, muzică, dansuri, folclor oral).

Noi ne propunem să analizăm mai detaliat păstrarea și restaurarea patrimoniului tangibil.

Patrimoniul, în general este format din:

- rezervații naturale;
- peisaj cultural (așezări, drumuri, amenajări agricole);
- clădiri (case, edificii de cult, gări, școli, spitale, hanuri, conace, castele);
- centre istorice ale localităților (cu străzi, piețe, fronturi de case);
- vestigii arheologice (ruine, movile, fortificații, urme materiale ale unor culturi și civilizații aflate în sol sau sub apă);
- instalații tehnice (mori, ateliere, fabrici, sonde);
- cimitire;
- bunuri culturale mobile (obiecte, cărți, documente, arhive, specimene naturale);
- patrimoniu subacvatic (epave, foste așezări sau edificii acoperite de ape);
- patrimoniu oral (folclor, toponime, limbă, tradiții, obiceiuri, meșteșuguri).

Urmele trecutului pot fi vizibile ca ruine la suprafața solului sau îngropate - pot fi așezări, cimitire, construcții, pietre de hotar, amenajări ale terenului, drumuri, exploatări miniere, cuptoare și exploatări industriale, sisteme de apărare din preistorie până în sec. XX - tranșee, șanțuri, valuri, incinte, fortărețe, fortificații, ferme, conace și castele, mănăstiri și biserici, case, școli, gări, peșteri, cruci, statui, locuri tradiționale de adunare sau serbări, chioșcuri, baraje, canale, poduri;

colecții de bunuri și amintiri de familie.

Patrimoniul cultural este o moștenire pe care trebuie să o merite oricare urmași. Ceea ce unește toate aceste artefacte și manifestări ce țin de domeniul patrimoniului cultural este conceptul de **semnificație culturală**. Acest concept se definește ca valoare estetică, istorică, științifică sau socială, pentru generațiile trecute, prezente sau viitoare. Semnificația culturală a unui obiect, sit sau element de patrimoniu intangibil rezultă din conglomeratul de valori ce i se atribuie.

Protecția, conservarea și restaurarea patrimoniului cultural

Noțiunea de patrimoniu cultural este un concept social. Obiectele, clădirile, ansamblurile și siturile sunt recunoscute ca patrimoniu prin deciziile anumitor oameni și instituții, decizii influențate de contextul și procesele sociale, actul de protecție fiind determinat de modul în care un obiect sau un loc este evaluat în funcție de agenda socială, de priorități și de resursele locale.

Protecția patrimoniului este într-un proces de reevaluare a raporturilor sale cu societatea, recunoscând necesitatea și importanță dialogului în afara profesiei. Astăzi se recunoaște faptul că protecția patrimoniului este o activitate construită social cu numeroși actori publici și deciziile nu se mai limitează la considerentele material științifice. Protecția patrimoniului trebuie să aibă drept scop nu muzeificarea obiectelor ci transmiterea sensurilor și crearea de conexiuni sociale, înțelegerea semnificațiilor siturilor și artefactelor nerealizându-se doar de către profesioniști ci de către oamenii care prin uz și vizitare construiesc în permanentă înțelesul locului.

Conceptul de valoare istorică și culturală a determinat dintotdeauna deciziile de protecție a patrimoniului, societatea hotărând să conserve ceea ce consideră valoros. Aceste valori erau stabilite de un câmp de experți cu drept de decizie. O dată cu evoluția conceptului de patrimoniu, noi grupuri, de profesioniști din alte domenii și de cetățeni, s-au alăturat actorilor din câmpul protecției patrimoniului, aducând propriile valori diferite de cele ale specialiștilor.

Astfel patrimoniul a căpătat o importanță sporită în societatea contemporană. Valorile patrimoniului cultural nu sunt constante ci dimpotrivă sunt în permanentă schimbare, în strânsă corelație cu evoluția

societății. Înțelegerea și expunerea logică a acestor valori constituie baza deciziilor de protecție și conservare.

Toate lucrările de restaurare și conservare în curs de desfășurare astăzi, pot fi divizate în 30 de compartimente principale în funcție de tip - de la stadiul de anteproiect până la restaurarea picturii monumentale. Execuția lucrărilor de restaurare este precedată de etapa studiilor arheologice, tehnico-științifice, biologic-inginerești și arhitecturale, astfel ca în momentul realizării lucrărilor de restaurare să existe informații cuprinzătoare despre monument, să fie depistate descoperirile arheologice, să se examineze starea monumentului, să se identifice factorii distructivi și să se elaboreze metodele de înlăturare a lor precum și documentația de proiect necesară.

Toate tipurile de lucrări realizate la obiectele de sculptură și artă deteriorate, poartă denumirea generală de – **lucrări de restaurare**. Totuși, acest concept generalizator cuprinde trei categorii de lucrări diferite: conservarea, restaurarea în sine și reconstrucția.

În practica restaurării, aceste tipuri de lucrări pot coexista ca etape diferite ale unui singur proces sau pot fi independente, cu implicarea unor metode și mijloace specifice corespunzătoare fiecăruia.

a) Conservarea

Scopul principal al conservării este încetarea (suspendarea) proceselor distructive; identificarea și stabilizarea rămășițelor materiale ale sculpturii sub forma în care au ajuns în zilele de astăzi, în autenticitatea lor istorică; asigurarea acestora conservarea pe termen lung.

Spre deosebire de restaurarea artistică - de restabilire în procesul de conservare, este determinată importanța primară a tipurilor de lucrări chimico-tehnologice, și anume: curățarea, desalinizarea, dezinfectarea, consolidarea, hidrofobizarea. Una dintre operațiuni - combinarea fragmentelor din lucrarea distrusă - este adesea denumită restaurarea în sine. Pentru realizarea a astfel de lucrări sunt necesare echipamente și încăperi speciale, iar antreprenorul trebuie să fie pregătit în mod adecvat pentru efectuarea operațiunilor de laborator și tehnice.

b) Restaurare

Restaurarea (în sensul restrâns al acestui termen) se referă la lucrările privind reconstituirea volumetrică (și artistică) a pierderilor relativ mici pe

o sculptură păstrată în părțile sale cele mai semnificative, din punct de vedere artistic.

Admisibilitatea restituirii, în fiecare caz, ar trebui să fie justificată metodologic și susținută în mod convingător prin materiale auxiliare. Tehnologia și materialele utilizate în procesul de restaurare, de regulă, ar trebui să fie diferite față de cele ale autorului pentru a evita efectul unui fals.

Restaurarea include următoarele tipuri de lucrări:

- execuția și finisarea restituirilor volumetrice, chituirii și grunduri;
- diverse metode de imitație a texturii, facturii și culorilor (pentru sculptură policromă, majolică, gips etc.);
- vopsirea, patinarea și diferite tipuri de metalizare;
- fabricarea dispozitivelor pentru montarea și consolidarea structurală a obiectelor din mai multe părți, precum și pentru o posibilă expunere.

Cerințele profesionale față de antreprenor includ, pe lângă deținerea obligatorie a abilităților tehnice în diferite tipuri de modelare, prelucrare și finisare a pieselor restituite și pregătire serioasă general artistică, gust estetic dezvoltat și anumite cunoștințe în domeniul.

c) **Reconstrucție**

Reconstrucția este un complex de lucrări pentru recrearea completă sau parțială a unei opere pierdute, realizate cu un anumit grad de originalitate, a unei analogii sau a unui prototip ipotetic. Este necesar să se facă distincția între reconstrucția științifico-muzeală și industrială.

În general, cea mai mare parte a restaurării nu se limitează la o singură operație, ci este o combinație complexă de descoperiri și completări. Originalul descoperit este foarte rar complet păstrat. Aproape întotdeauna, acesta are anumite pierderi și deseori este necesară o adăugare parțială la original, fie sub forma restaurării elementelor arhitectonice pierdute, fie sub forma unei afișări mai vizuale a rămășițelor acestora.

Măsura de restabilire nu poate fi prescrisă în avans pentru toate cazurile. Ea este determinată individual pentru fiecare caz, luând în considerare o combinație de diverși factori.

Realizarea completărilor de restaurare este asociată cu respectarea anumitor cerințe specifice. Una dintre ele este cunoașterea tehnologiei de

construcție din trecut și capacitatea de a o reproduce (cu diferite grade de aproximare) în părți noi.

Progresul sau regresul principiilor a arătat existența unui limbaj patrimonial viu ce transmite valorile trecutului, viitorului și trebuie folosit de arhitectul restaurator pentru clarificarea teoriilor și principiilor de protejare a monumentului istoric. A rezultat din acest parcurs importanța perioadei de la mijlocul secolului XIX, momentul când există informații și condiții pentru realizarea unor progrese în restaurare (diversitatea monumentelor, pluralismul opiniilor și modalități de conservare a monumentului pe locul amplasamentului său, condiții de identificare a principiilor și doctrinelor restaurării, susținere a necesității clarificării stilurilor arhitecturale în scopuri estetice, experimentarea cu caracter general a unor principii, recunoașterea existenței unor confuzii între conservare și distrugerea adăugirilor în timp, conservare și reconstituire, conservare și restaurare sau între restaurare de conservare și intervenționistă.

Restaurarea patrimoniului urban se bazează pe setul său de principii privitoare la orașul istoric și reprezintă, în principal, ideea că integrarea fragmentelor/zonelor vechi urbane sau a orașul istoric în context sau într-un plan de amenajare se face pe baza principiului valabilității procedeelelor de conservare și restaurare aplicate monumentelor istorice individuale.

Principiile de restaurare deși sunt reguli de bază, generale și permanente au nevoie să se adapteze pe de o parte, ca urmare a rezultatelor lucrărilor executate și, pe de altă parte datorită ideilor noi apărute. Dintre direcțiile de evoluție analizate considerăm că trei dintre ele determină, în general, astăzi aplicarea lor în restaurare:

- relația dintre timpul trecut și cel prezent al monumentului istoric (conservarea, relevarea intervențiilor istorice succesive),
- relația dintre monumentul istoric și amplasamentul său (contextul, rememorarea, utilizarea de materiale și tehnici tradiționale),
- relația monumentul istoric și utilizatorii săi (funcțiunea necesară și posibilă, informarea / formarea vizitatorilor și cercetătorilor).

Pentru a nu pierde valorile monumentului istoric, restaurarea conservativă a devenit știință și artă în același timp, asumându-și în procesul de rememorare, concomitent cu principiile generale și principii specifice (principiul potrivit căruia fiecare clădire istorică are caracteristici

specifice-materiale, tehnologii, concept, amplasament și memorie, principiul recuperării semnificațiilor și relațiilor cu contextul antropologic, recunoașterii, salvagărdării și valorificării caracterului specific și unicității monumentului, principiul variantelor ce modifică strategia de restaurare în execuție, principiul întreținerii monumentului, principiul atenției).

În concluzie se poate menționa că metodele noi de restaurare și restaurarea creativă în special, sunt în esență o relevare a forței gândirii arhitectului asupra nevoilor și posibilităților monumentului istoric de a fi transmis altor generații prin parcurgerea lungului drum de la prima schiță - concept, la metodele variate și necesare alese în echipă și mai departe ... la monumentul plin de viață de la sfârșitul lucrărilor.

Concluzii:

Supraviețuirea monumentului istoric prin conservare nu este suficientă și este nevoie de valorificarea acestuia pentru ca el să fie transmis spre viitor. Am pornit cercetarea temei înțelegând ca de la restaurarea conservativă la cea creativă este un drum lung marcat cu originalitate, noutate și erudiție. Restaurarea creativă nu începe cu metodologia modernă de restaurare europeană de după anul 1964, și probabil nu se va termina cu aplicarea metodelor creative numite azi, metode noi de restaurare.

Ne-am propus să aducem în practica patrimonială informații de lucru favorabile atât monumentului istoric cât și arhitecților și publicului interesat de viitorul patrimoniului local sau național și să influențăm factorii de decizie implicați.

Astăzi suntem tot mai conștienți de necesitatea abordărilor noi, de introducerea cercetării sociale, a managementului, a tradițiilor sau a evenimentelor ce au avut loc în evoluția în timp a monumentului istoric precum și de necesitatea aducerii filozofiei în lumea reală a acestei discipline științifice.

Este necesar să discutăm despre nevoia de a aloca timp și resurse pentru investigația bibliografică / documentația de arhivă, studiile teoretice generale, studiile teoretice de specialitate, analiza situației în situ sau asimilarea de noi noțiuni necesare - designul sustenabil, layering-ul, „timpul epic”, perspectiva culturală sau contextul urbanistic ca noi domenii de studiat în proiectare.

Bibliografie:

1. Brandi Cesare, „*Teoria Restaurării*”, Editura Meridiane, București, 1996.
2. Pop Virgil, „*Istoria Conservării*”, Fac. de Arhitectură, Editura U.T. Press, Cluj, 2002.
3. Adriana Matei, *Teoria contemporană a restaurării, sec. XX*, curs S.D., 2013.
4. Заграевский С.В. Культурно-историческая среда российских городов. Способы её сохранения / С.В. Заграевский // Территория и планирование. – 2011.
5. Кочерженко В.В. Лебедев В.М. Технология реконструкции зданий и сооружений / – М.:АСВ, 2007.
6. Тонких Г.П. Оценка технического состояния строительных конструкций зданий и сооружений / Г.П. Тонких, В.С. Плевков [и др.]. – Томск: Печатная мануфактура, 2005.

LEGISLAȚIE

7. **Carta INTBAU, Veneția, 2006.**
8. **Carta de la Veneția 25-31 mai 1964.**
9. Documentul Nara pentru Autenticitate, 1994.
10. LEGE Nr. LP1530/1993 din 22.06.1993 privind ocrotirea monumentelor, MONITORUL OFICIAL Nr. 1 art. 3 Versiune în vigoare din data 15.06.18 în baza modificărilor prin LP79 din 24.05.18, MO195-209/15.06.18 art.338,
11. Regulamentul de organizare și funcționare a Institutului Național al Patrimoniului din 20.09.2016, Monitorul Oficial, Partea I nr. 787 din 06 octombrie 2016. În vigoare de la 06 octombrie 2016 până la 06 februarie 2018, fiind abrogat prin Ordin 2025/2018 și înlocuit de Regulament 2018,
12. NCM A.09.02-2005 - Deservirea tehnică, reparația și reconstrucția clădirilor locative, comunale și social-culturale, MII, Chișinău, 2006.